

ТАНИЛЦУУЛГА

Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төслийн талаарх дэлгэрэнгүй танилцуулга

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний төрөл, хамрах хүрээ өргөжиж, тэдгээрийг хэрэглэгчид хүргэх суваг улам бүр цахимжиж байгаа өнөөгийн нөхцөлд санхүүгийн хэрэглэгч болон санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн хооронд мэдээлэл, мэргэжлийн мэдлэг, хэлцэл хийх чадавх, нөөц бололцооны тэнцвэргүй байдал илүү тод илэрч байна. Ийм нөхцөлд хэрэглэгчийн эрхийг зөвхөн ерөнхий хэрэглээний эрх зүйн зохицуулалтаар хамгаалах нь санхүүгийн зах зээлийн онцлог, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний эрсдэл, гэрээний нөхцөлийн нарийн төвөгтэй байдал, түүнчлэн үйлчилгээ үзүүлэгчийн мэргэжлийн болон мэдээллийн давамгайл байдлыг бүрэн тусган зохицуулахад хангалтгүй байна.

Монгол Улсад санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалахтай холбоотой харилцаа Иргэний хууль, Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хууль, Зар сурталчилгааны тухай хууль, Өрсөлдөөний тухай хууль, Банкны тухай хууль, Банк, эрх бүхий этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хууль болон санхүүгийн салбарын бусад тусгай хуулиар тодорхой хэмжээнд зохицуулагдаж ирсэн. Гэвч эдгээр зохицуулалт нь ихэвчлэн нийтлэг шинжтэй, эсхүл байгууллагын үйл ажиллагааны зөвшөөрөл, зохистой харьцаа, санхүүгийн чадварын шаардлагад төвлөрсөн тул санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хэрэглэгчид санал болгох, тайлбарлах, гэрээ байгуулах, гомдол хянан шийдвэрлэх, хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх зэрэг хэрэглэгчийн эрхийн бодит хамгаалалтыг нэгдсэн байдлаар бүрдүүлэх боломжгүйд хүрсэн болно.

Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд 2018 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр Монголбанкинд банкны харилцагч, хадгаламж эзэмшигчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах чиг үүрэг шинээр нэмэгдсэн. Түүнчлэн төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлүүдэд санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, санхүүгийн маргааныг олон улсын сайн туршлагад нийцүүлэн шийдвэрлэх оновчтой тогтолцоо бүрдүүлэх, иргэд болон бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дэмжих зорилтууд тусгагдсан байна. Иймээс Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төсөл нь шинээр дэвшүүлж байгаа зохицуулалт бус, харин өмнө нь тодорхойлсон төрийн бодлого, санхүүгийн зохицуулагч байгууллагын чиг үүргийн өргөжилт, санхүүгийн зах зээлд бодитоор үүссэн хэрэгцээ шаардлагыг хууль зүйн нэгдсэн зохицуулалтад оруулахад чиглэсэн арга хэмжээ юм.

Олон улсын түвшинд 2008 оны дэлхийн санхүүгийн хямрал санхүүгийн хэрэглэгчийн хамгаалалт сул, мэдээллийн ил тод байдал хангалтгүй, хяналт шалгалтын тогтолцоо бүтээгдэхүүн үйлчилгээний зан төлөвт хангалттай чиглээгүй байх нь санхүүгийн тогтвортой

байдалд сөргөөр нөлөөлдөг болохыг харуулсан. Үүний дараа санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тусгай эрх зүйн орчин, хяналт хэрэгжүүлэгч байгууллага, санхүүгийн боловсрол, маргаан шийдвэрлэх хүртээмжтэй тогтолцоог бүрдүүлэх нь олон улсын түгээмэл чиг хандлага болсон.

Хоёр.Өнөөгийн нөхцөл байдал, асуудлын мөн чанар

Тандан судалгаагаар санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх зөрчигдөх суурь шалтгаан нь дан ганц хууль зүйн зохицуулалтын дутагдал бус, харин мэдээллийн тэгш бус байдал, гэрээний нөхцөлийг ойлгох боломж хязгаарлагдмал байдал, үйлчилгээ үзүүлэгчийн давамгайл хэлцлийн байр суурь, гомдол маргаан шийдвэрлэх ажиллагааны хүртээмж, зардал, хугацааны хүндрэлтэй шууд холбоотой болох нь тогтоогдсон байна. Санхүүгийн үйлчилгээний гэрээ нь энгийн худалдаа, үйлчилгээний гэрээнээс ялгаатайгаар хүү, шимтгэл, хураамж, нэмэлт төлбөр, эрсдэлийн нөхцөл, хугацааны үүрэг, барьцаа, даатгал, мэдээлэл боловсруулах нөхцөл зэрэг олон бүрэлдэхүүнтэй тул хэрэглэгчийн ойлголт хангалтгүй бол эрх зүйн үр дагавар нь ихэвчлэн хэрэглэгчийн талд хүнд тусдаг.

Банкны салбарын мэдээллээс үзэхэд сүүлийн жилд дотоод аудит болон хяналт шалгалтаар иргэн, аж ахуйн нэгжтэй холбоотой 47 мянган зөрчил илэрсний 99.2 хувь нь иргэдтэй холбоотой байсан боловч банкинд иргэдээс 6.5 мянган өргөдөл, гомдол буюу нийт бүртгэгдсэн зөрчлийн 14 хувьтай тэнцэх хэмжээний гомдол гаргасан байна. Мөн нийт өргөдөл, гомдлын 0.6 хувь нь шүүхээр, 1.4 хувь нь эвлэрүүлэн зуучлагчаар шийдвэрлэгдсэн нь санхүүгийн хэрэглэгчийн хувьд шүүхийн болон бусад маргаан шийдвэрлэх суваг цаг хугацаа, зардал, мэргэжлийн туслалцааны хувьд хүндрэлтэй болохыг харуулж байна.

Хэрэглэгчийн судалгааг Улаанбаатар хот болон 20 аймгийн 3527 иргэний дунд санамсаргүй түүврийн аргаар явуулахад судалгаанд оролцогчдын 50 хувь нь санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний талаар бүрэн мэдээлэл авч чаддаггүй, гурван хүн тутмын нэг нь санхүүгийн үйлчилгээтэй холбоотой хүндрэлтэй тулгарч байсан гэж хариулжээ. Тэдгээр хүндрэлүүдийн 50 хувь нь бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний мэдээлэл дутмаг, зар сурталчилгаа болон ажилтны танилцуулсан мэдээлэл бодит нөхцөлөөс зөрөхтэй холбоотой байсан бөгөөд үлдсэн хэсэг нь дансны хуулга, шимтгэл, хураамж, мэдээллийн нууцлал зэрэг асуудалд хамаарч байна.

Гэрээний харилцаанд мэдээллийн болон хэлцлийн тэнцвэргүй байдал онцгой тод илэрч байна. Судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 70 гаруй хувь нь зөвхөн гэрээний ерөнхий мэдээлэл, үйлчилгээ үзүүлэгчийн тайлбарлаж өгсөн мэдээлэлтэй танилцдаг гэж хариулсан бөгөөд гэрээ хэт их мэдээлэл агуулдаг, танилцах хугацаа бага, мэргэжлийн үг хэллэг ихтэй, нөхцөлийг бодитойгоор хэлэлцэх боломж хязгаарлагдмал зэрэг шалтгаан дурдагдсан

байна. Энэ нөхцөл нь санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн мэдээлэл өгөх, тайлбарлах, нотлох үүргийг хуульчлах зайлшгүй шаардлагатайг харуулж байна.

Гурав.Хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ

Хуулийн төслийн үндсэн зорилт нь санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг санхүүгийн хэрэглэгчид хүргэхэд тавигдах нийтлэг шаардлагыг тогтоох, түүнтэй холбоотой гомдол, маргааныг хянан шийдвэрлэх, олон нийтийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх, санхүүгийн хэрэглэгчийн хууль ёсны эрхийг хамгаалах замаар санхүүгийн тогтвортой байдалд дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэж байна.

Тус хуулийн төсөл нь санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ авахаар сонирхож байгаа, эсхүл авсан этгээдийн эрхийг хамгаалах харилцаанд үйлчлэхээр боловсруулагдсан. Харин санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчид Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хорооноос хуульд заасны дагуу олгосон зөвшөөрөл, бүртгэлийн хүрээнд үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа банк, банк бус санхүүгийн байгууллага, хадгаламж зээлийн хоршоо, үнэт цаасны болон даатгалын байгууллага, виртуал хөрөнгийн үйлчилгээ үзүүлэгч зэрэг зохицуулалттай этгээд хамаарна.

Хуулийн үйлчлэх хүрээ нь санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалахтай холбогдсон харилцаанд төвлөрөх бөгөөд санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэх харилцаанд уг хууль үйлчлэхгүй байхаар заасан нь зохицуулалтын давхардал, чиг үүргийн зөрчлийг багасгах ач холбогдолтой.

Дөрөв.Хуулийн төслийн зохицуулалтын тухайд

Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төслийн зорилго нь санхүүгийн хэрэглэгчийн хамгаалалтыг зөвхөн иргэний эрхийн асуудал бус, санхүүгийн тогтвортой байдал, зах зээлийн итгэлцэл, шударга өрсөлдөөний асуудал гэдгийг тодотгох нь зүйтэй. Ингэснээр хуулийн төсөл нь салбарын оролцогчдод нэмэлт дарамт бий болгох бус, ил тод, хариуцлагатай зах зээлийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх бодлогын арга хэмжээ юм.

4.1.Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх, үүрэг: Хуулийн төсөл нь санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг ерөнхий тунхаглалын түвшинд бус, санхүүгийн үйлчилгээ авах бодит харилцаанд хэрэгжихүйц байдлаар тодорхойлж байна. Тухайлбал хэрэглэгч өөрийн санхүүгийн боломж, хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн санхүүгийн үйлчилгээг чөлөөтэй сонгох, үйлчилгээний үнэ, нөхцөл, эрсдэлийн талаар ойлгомжтой, харьцуулж болохуйц мэдээллийг үнэ төлбөргүй авах, маргаан шийдвэрлэх хувилбарыг гэрээнд тусгуулах, эрх ашиг нь зөрчигдсөн бол үйлчилгээ үзүүлэгч болон эрх бүхий маргаан шийдвэрлэх байгууллагад хандах эрхтэй байхаар тусгасан.

Мөн зээлдэгч зээлийн төлбөрийг гэрээгээр тохиролцсон хугацаанаас өмнө нэмэлт торгууль, хураамж, шимтгэлгүйгээр бүхэлд нь болон хэсэгчлэн төлөх эрхтэй байхаар тусгасан нь хэрэглэгчийн санхүүгийн сонголт, өрийн удирдлагын уян хатан байдлыг

нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой. Үүнээс гадна гэрээний үүрэг дуусгавар болсноос бусад тохиолдолд санхүүгийн үйлчилгээг авснаас хойш ажлын 10 өдрийн дотор шимтгэл, хураамж, нэмэлт төлбөр, торгуульгүйгээр тухайн үйлчилгээнээс татгалзах, цуцлах эрхийг тусгасан нь олон улсын хэрэглэгчийн хамгаалалтын “cooling-off” зарчмыг нутагшуулсан зохицуулалт болно.

Нөгөө талаас хэрэглэгч үнэн зөв мэдээлэл өгөх, мэдээлэл өөрчлөгдсөн тохиолдолд үйлчилгээ үзүүлэгчид шинэчлэн мэдэгдэх, үйлчилгээнээс татгалзсан тохиолдолд ашигласан хугацаанд ногдох үнэ, төлбөрийг төлөх зэрэг үүрэгтэй. Ийнхүү эрх, үүргийг тэнцвэртэй байдлаар тогтоосон нь хэрэглэгчийн хамгаалалтыг үйлчилгээ үзүүлэгчийн хууль ёсны ашиг сонирхолтой зохистой уялдуулж байна.

4.2.Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүрэг, хориглох зүйл: Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч нь хэрэглэгчийн санхүүгийн чадамж, хэрэгцээнд үндэслэн үйлчилгээ үзүүлэх, гэрээ байгуулахаас өмнө гэрээний нөхцөл, хүү, шимтгэл, хураамж, нэмэлт төлбөр, тэдгээрийг тооцох аргачлалыг танилцуулж, тайлбарлах, гомдол хянан шийдвэрлэх дотоод журам, бүтэцтэй байх, хэрэглэгчийн гомдлыг үнэ төлбөргүйгээр шийдвэрлэх, хэрэглэгчийн хувийн мэдээллийн нууцлал, аюулгүй байдлыг хуульд заасны дагуу хангах үүрэгтэй.

Төслийн ач холбогдолтой нэг зохицуулалт нь үйлчилгээ үзүүлэгч мэдээлэл өгснөө нотлох үүрэгтэй байх явдал юм. Санхүүгийн маргаанд хэрэглэгч гэрээний нөхцөл, эрсдэлийг ойлгосон эсэх, үйлчилгээ үзүүлэгч мэдээллээ бүрэн өгсөн эсэх нь гол маргаан болдог. Иймээс гэрээ байгуулахаас өмнөх мэдээлэл өгөх ажиллагааг зохицуулагч байгууллагаас баталсан хяналтын хуудсаар баталгаажуулах зохицуулалт нь нотлох баримтын маргааныг бууруулах, үйлчилгээ үзүүлэгчийн хариуцлагыг бодитой болгох, хяналт шалгалтад шалгах боломжтой баримтын мөр үлдээх давуу талтай.

Хориглох зүйлийн хүрээнд худал, төөрөгдүүлсэн мэдээлэл өгөх, хэрэглэгчийг албадах, хэрэглэгчийн эмзэг байдал, санхүүгийн мэдлэгийн сул талыг ашиглан ашиггүй нөхцөл тулгах, хуульд зааснаас бусад төлбөр, шимтгэл, торгууль ногдуулах зэрэг үйлдлийг хориглох нь шударга, хариуцлагатай санхүүгийн үйлчилгээний үндсэн баталгаа болно.

4.3.Мэдээллийн ил тод байдал, бодит өртөг: Хуулийн төсөл санхүүгийн үйлчилгээний нийт өртөг, түүний задаргаа, төлбөрийн хуваарь, бүтээгдэхүүний онцлог, эрсдэл, үр дагаврын талаарх мэдээллийг бүрэн, үнэн зөв, ойлгомжтой, харьцуулж болохуйц байдлаар хэрэглэгчид өгөх шаардлагыг тогтоож байна. Энэ нь хэрэглэгчийн шийдвэр гаргалтад шууд нөлөөлөх суурь мэдээллийг гэрээ байгуулсны дараа бус, гэрээ байгуулахаас өмнө ил тод болгох зорилготой.

Зээлийн бодит өртгийг зарласан хүү, шимтгэл, хураамж болон бусад нэмэлт зардлыг багтаасан дүнг жилийн 365 хоногоор тооцсон хувиар илэрхийлэхээр тодорхойлсон нь бүтээгдэхүүн хоорондын харьцуулалт хийх боломжийг нэмэгдүүлнэ. Зөвхөн нэрлэсэн хүүг мэдээлэх нь хэрэглэгчид зээлийн нийт өртгийг буруу үнэлэх

эрсдэлтэй тул бодит өртгийн ил тод байдал нь нуугдмал төлбөр, шимтгэл, хураамжийн эрсдэлийг багасгах гол хэрэгсэл болно.

4.4.Гомдол, маргаан шийдвэрлэх тогтолцоо: Хуулийн төсөл санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн дотоод гомдол шийдвэрлэх тогтолцоог эхний шатны зайлшгүй механизм болгон төлөвлөжээ. Үйлчилгээ үзүүлэгч нь гомдлыг амаар, утсаар, бичгээр, цахим шуудан болон цахим хуудсаар үнэ төлбөргүй хүлээн авах, тогтоосон хугацаанд шийдвэрлэх, шийдвэрийн талаар хэрэглэгчид бичгээр эсхүл цахим хэлбэрээр мэдэгдэх үүрэгтэй .

Дотоод гомдол шийдвэрлэх ажиллагаа үр дүнгүй болсон, эсхүл тогтоосон хугацаанд гомдлыг шийдвэрлээгүй тохиолдолд санхүүгийн хэрэглэгч Санхүүгийн маргаан шийдвэрлэх байгууллагад хандах боломжтой байхаар тусгасан. Энэ байгууллага нь Удирдах зөвлөл, омбудсман болон ажлын албанаас бүрдэх бөгөөд маргааныг үнэ төлбөргүй, түргэн шуурхай, хараат бус, мэргэшсэн байдлаар шийдвэрлэх чиг үүрэгтэй байх үзэл баримтлалтай байна. Шүүхийн ажиллагааны зардал, хугацааны хүндрэл өндөр байдаг нөхцөлд омбудсманы тогтолцоо нь хэрэглэгчийн эрхийг бодитой хамгаалах, жижиг дүнтэй боловч өргөн хүрээтэй маргааныг үр ашигтай шийдвэрлэх чухал институцийн шийдэл болно.

Санхүүгийн маргаан шийдвэрлэх байгууллагын эхлэлтийн санхүүжилтийг Монголбанкнаас бүрдүүлэх, цаашид санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн жилийн хураамж, үйлчилгээний шимтгэл болон бусад эх үүсвэрээр санхүүжүүлэхээр тусгасан нь байгууллагын үйл ажиллагааны тогтвортой байдлыг хангах зорилготой. Гэхдээ тус байгууллагын хараат бус байдал, санхүүжилтийн эх үүсвэр, шийдвэрийн биелэлт, шүүхийн хяналтын хүрээ зэрэг асуудлыг хэрэгжилтийн шатанд нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай.

4.5.Санхүүгийн боловсрол, хэрэглэгчийн чадавх: Хуулийн төсөл санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах асуудлыг зөвхөн гомдол шийдвэрлэх болон хяналт шалгалтын хүрээнд бус, урьдчилан сэргийлэх бодлогын түвшинд авч үзсэн. Санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх үйл ажиллагааг олон нийтийн санхүүгийн мэдлэг, чадварыг нэмэгдүүлэх цогц арга хэмжээ гэж тодорхойлж, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл болон боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран хөтөлбөр батлах, зохицуулагч байгууллага болон салбарын мэргэжлийн холбоод сургалтын агуулга, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр тусгасан.

Энэ зохицуулалтын бодлогын ач холбогдол нь хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах, санхүүгийн зах зээлд итгэх итгэл, өрхийн санхүүгийн сахилга бат, зээлийн хариуцлагатай хэрэглээ, санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэг бодлогын хүрээнд холбож байгаад оршино. Санхүүгийн боловсрол нэмэгдэх нь хэрэглэгчийн сонголтын чанарыг сайжруулж, үйлчилгээ үзүүлэгчийн өрсөлдөөн бүтээгдэхүүний чанар, ил тод байдалд суурилах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

4.6.Зохицуулагч байгууллагын бүрэн эрх, хяналт шалгалт: Зохицуулагч байгууллага буюу Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо нь тус хуулийн хэрэгжилтийг

хангуулах, санхүүгийн боловсрол дээшлүүлэх үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх, санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн зан төлөвийг үнэлэх, бусад эрх бүхий байгууллагатай хамтран ажиллах бүрэн эрхтэй байхаар тусгасан байна.

Энэхүү зохицуулалт нь зохистой харьцаа, санхүүгийн чадварт төвлөрсөн уламжлалт хяналтаас гадна хэрэглэгчтэй харьцах зан төлөв, бүтээгдэхүүн үйлчилгээний ил тод байдал, гэрээний шударга нөхцөл, гомдол шийдвэрлэлт зэрэг “market conduct supervision” буюу зах зээлийн зан төлөвийн хяналтыг бие даасан чиг үүрэг болгон хуульчилж байгаагаараа онцлог юм. Хуулийн төсөлд зохицуулагч байгууллага санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хяналт шалгалт болон санхүүгийн боловсролын чиг үүрэг бүхий бие даасан нэгж, орон тоотой байхаар заасан нь хэрэгжилтийн институцийн чадавхыг хангах суурь нөхцөл болно.

Зохицуулагч байгууллага хууль зөрчсөн тохиолдолд алдааг арилгуулах, буруу ташаа мэдээлэл, зар сурталчилгааг залруулахыг шаардах, тодорхой санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэхийг хэсэгчлэн болон бүхэлд нь хязгаарлах, түдгэлзүүлэх, зогсоох, зөвшөөрлийг хуульд заасан журмаар түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох зэрэг арга хэмжээ авах боломжтой байхаар тусгасан. Энэ нь хэрэглэгчийн эрх зөрчигдсөний дараах эрхийг сэргээх арга хэмжээ төдийгүй, зах зээлийн нийт оролцогчдод урьдчилан сэргийлэх дохио өгөх зохицуулалтын ач холбогдолтой.

Тав.Шударга бус зээл, хэт түрэмгий нөхцөлийн эсрэг зохицуулалт

Тандан судалгаанд дурдсан “өдрийн зээл”, өндөр хүүтэй богино хугацааны зээл, нуугдмал шимтгэл, тодорхой бус нөхцөл, зээлдэгчийн төлбөрийн чадвараас давсан зээлийн эрсдэл нь санхүүгийн хэрэглэгчийн хамгаалалтын нэг гол асуудал болохыг харуулж байна. Хэт түрэмгий нөхцөл бүхий зээл нь ихэвчлэн зээлдүүлэгчид илүү ашигтай боловч зээлдэгчийн санхүүгийн эмзэг байдал, мэдээллийн дутагдал, яаралтай хэрэгцээг ашиглах шинжтэй байдаг.

Хуулийн төсөлд банк, эрх бүхий хуулийн этгээд болон бусад зээлдүүлэгч этгээд зээлдэгчийн орлого, бусад төлбөрийн үүргийг харгалзан төлбөрийн чадварт нийцүүлэн зээл олгохоор тусгасан нь хариуцлагатай зээлийн зарчмыг хуульчлах чиглэлд ач холбогдолтой. Ийнхүү зээл олгох ажиллагаанд төлбөрийн чадварын үнэлгээ, бодит өртгийн ил тод байдал, гэрээний нөхцөлийн тайлбар, хяналтын хуудас, гомдол шийдвэрлэх механизм зэрэг зохицуулалт зэрэгцэн үйлчилснээр хэрэглэгчийг нуугдмал өртөгтэй, шударга бус, төлбөрийн чадвараас давсан зээлийн эрсдэлээс хамгаалах боломж бүрдэнэ.

Зургаа.Хуулийн төслийн үр нөлөө, хэрэгжих боломж

Хуулийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээнд зорилгод хүрэх байдал, практикт хэрэгжих боломж, хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал, ойлгомжтой байдал, харилцан уялдаа гэсэн үндсэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгон дүн шинжилгээ хийсэн байна. Үнэлгээний дүгнэлтээр хуулийн төсөл нь санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хэрэглэгчид хүргэхэд

тавигдах нийтлэг шаардлагыг тогтоох, олон нийтийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах замаар санхүүгийн тогтвортой байдалд дэмжлэг үзүүлэх зорилгодоо хүрэх боломжтой.

Практикт хэрэгжих боломжийн хувьд Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо 2018 оноос Азийн хөгжлийн банкны дэмжлэгтэйгээр санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах төсөл хэрэгжүүлж, олон улсын туршлага судлах, зохицуулагч байгууллагын хяналт шалгалтын чадамжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр сургалт, зөвлөмж авч ирсэн нь хууль хэрэгжүүлэх урьдчилсан бэлтгэлийг тодорхой хэмжээнд бүрдүүлсэн байна. Гэхдээ хууль батлагдсаны дараа зохицуулагч байгууллагын дотоод бүтэц, хүний нөөц, аргачлал, хяналтын хуудас, тайлагналын стандарт, мэдээллийн системийг богино хугацаанд бэлэн болгох шаардлага хэвээр байна.

Хэрэгжилтийн бэлтгэлд анхаарах асуудал

Чиглэл	Анхаарах асуудал	Хэрэгжүүлэх боломжит арга хэмжээ
Хяналт шалгалт	Зах зээлийн зан төлөвийн хяналт нь зохистой харьцааны хяналт шалгалтаас өөр аргачлал шаарддаг.	Эрсдэлд суурилсан санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хяналт шалгалтын аргачлал, шалгах хуудас, тайлангийн загвар батлах.
Мэдээллийн ил тод байдал	Бодит өртөг, нийт өртөг, шимтгэл, хураамжийн мэдээлэл бүтээгдэхүүн бүрээр харилцан адилгүй байна.	Бүтээгдэхүүн тус бүрийн стандарт мэдээллийн хуудас, өртөг тооцох аргачлал, хэрэглэгчид өгөх тайлбарын загвар боловсруулах.
Омбудсман	Хараат бус байдал, санхүүжилт, шийдвэрийн биелэлт, шүүхийн хяналтын хүрээ тодорхой байх шаардлагатай.	Санхүүгийн маргаан шийдвэрлэх байгууллагын дүрэм, журам, маргаан хянан шийдвэрлэх процесс, тайлагналын механизмыг нарийвчлах.
Санхүүгийн боловсрол	Сургалтын агуулга салбар бүрийн бүтээгдэхүүний эрсдэлтэй уялдах шаардлагатай.	Сургууль, олон нийт, ЖДҮ, ахмад настан, цахим үйлчилгээ хэрэглэгч зэрэг зорилтот бүлгээр ялгасан хөтөлбөр хэрэгжүүлэх.
Шилжилтийн зохицуулалт	Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн гэрээ, журам, мэдээллийн системийг шинэчлэх хугацаа шаардагдана.	Хэрэгжилтийн хугацаа, дотоод журам шинэчлэх үүрэг, зохицуулагчид тайлагнах төлөвлөгөөг шаталсан байдлаар тогтоох.

Долоо.Хуулийн төслийн бодлогын ач холбогдол

Хуулийн төсөл батлагдсанаар санхүүгийн хэрэглэгч болон санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн хоорондын мэдээллийн болон хэлцлийн тэнцвэргүй байдлыг бууруулах, санхүүгийн үйлчилгээний ил тод, хариуцлагатай, мэргэжлийн стандартыг бэхжүүлэх, санхүүгийн зах зээлд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх бодлогын үр нөлөөтэй байна.

Нэгдүгээрт, хэрэглэгч санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний үнэ, нөхцөл, эрсдэлийн талаар харьцуулж болохуйц мэдээлэл авах эрхтэй болж, үйлчилгээ үзүүлэгч энэ мэдээллийг өгсөн, тайлбарласан гэдгээ нотлох үүрэгтэй болно. Энэ нь хэрэглэгчийн сонголтыг бодит мэдээлэлд суурилуулах бөгөөд үйлчилгээ үзүүлэгчдийн өрсөлдөөн зөвхөн хүү, шимтгэлээр бус үйлчилгээний чанар, ил тод байдал, шударга нөхцөлөөр хэмжигдэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Хоёрдугаарт, гомдол, маргаан шийдвэрлэх шаталсан, мэргэшсэн тогтолцоо бүрдсэнээр хэрэглэгчийн эрх хамгаалуулах бодит боломж нэмэгдэнэ. Дотоод гомдол шийдвэрлэх ажиллагаа үйлчилгээ үзүүлэгчийн хариуцлагыг сайжруулах бол санхүүгийн омбудсманы шинжтэй механизм нь шүүхийн ачаалал, хэрэглэгчийн зардал, маргаан шийдвэрлэх хугацааг бууруулах боломжтой.

Гуравдугаарт, зохицуулагч байгууллагын бүрэн эрх санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн зан төлөв, бүтээгдэхүүн үйлчилгээний ил тод байдал, гомдол шийдвэрлэлт, хэрэглэгчийн мэдээллийн хамгаалалт зэрэгт чиглэх тул санхүүгийн салбарын хяналт илүү иж бүрэн болно. Энэ нь зөвхөн нэг хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах бус, зах зээлийн сахилга бат, салбарын тогтвортой байдал, итгэлцлийг дээшлүүлэх өргөн үр нөлөөтэй.

Дөрөвдүгээрт, санхүүгийн боловсролыг хуулийн бодлогын бүрэлдэхүүн хэсэг болгон тусгаснаар хэрэглэгчийн эрх хамгаалалт гомдол гарсны дараах арга хэмжээгээр хязгаарлагдахгүй, урьдчилан сэргийлэх, мэдээлэлд суурилсан сонголтыг дэмжих тогтолцоонд шилжинэ.

Найм.Хууль тогтоомж, олон улсын нийтлэг зарчимтай нийцэх байдал

Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах болон санхүүгийн салбарын холбогдох хууль тогтоомжтой нийцтэй байдлаар боловсруулагдсан болно.

Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах олон улсын сайн туршлага нь хэд хэдэн нийтлэг тулгуур зарчимд суурилдаг. Үүнд санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нөхцөл, өртөг, эрсдэлийг гэрээ байгуулахаас өмнө ойлгомжтой мэдээлэх; хэрэглэгчийн хувийн мэдээлэл, нууцлалыг хамгаалах; хариуцлагатай зээл олголт, шударга бус гэрээний нөхцөлийг хориглох; санхүүгийн боловсролыг бодлогын түвшинд дэмжих; хямд, хүртээмжтэй, мэргэшсэн маргаан шийдвэрлэх механизмтай байх; зохицуулагч байгууллага зах зээлийн зан төлөвт чиглэсэн хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх зэрэг багтана.

Төсөлд туссан мэдээллийн ил тод байдал, бодит өртгийн тооцоолол, гэрээ байгуулахаас өмнөх тайлбар, хяналтын хуудас, дотоод гомдол шийдвэрлэх журам, санхүүгийн маргаан шийдвэрлэх байгууллага, санхүүгийн боловсролын хөтөлбөр,

зохицуулагчийн бүрэн эрхийн зохицуулалт нь дээрх олон улсын зарчимтай нийцэж байна. Ялангуяа санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хяналт шалгалтыг зохистой хяналтаас ялган бие даасан чиг үүрэг болгох нь хэрэглэгчийн эрхийн хамгаалалтыг байгууллагын санхүүгийн чадварын хяналтаас давуулан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний бодит зан төлөвт чиглүүлэх ач холбогдолтой.

Ес.Дүгнэлт

Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсад санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг тусгайлан, салбар дамнасан, хэрэгжихүйц байдлаар хамгаалах эрх зүйн суурийг бүрдүүлэх ач холбогдолтой. Одоогийн зохицуулалт хэрэглэгчийн эрхийг ерөнхий түвшинд хамгаалж байгаа боловч санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний онцлог, гэрээний нарийн төвөгтэй байдал, мэдээллийн тэгш бус байдал, гомдол маргаан шийдвэрлэх хүндрэл, зохицуулагчийн зан төлөвийн хяналтын хэрэгцээг бүрэн хангахгүй байна.

Тандан судалгаагаар илэрсэн тоон мэдээлэл, хэрэглэгчийн судалгааны дүн, олон улсын сайн туршлага, Монголбанк болон Санхүүгийн зохицуулах хорооны хэрэгжүүлж ирсэн бэлтгэл ажил, хуулийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээний дүгнэлтүүдийг нэгтгэн үзвэл санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тусгай хуулийг батлах бодит хэрэгцээ, шаардлага бүрдсэн байна.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн мэдээлэл өгөх, тайлбарлах, нотлох, гомдол шийдвэрлэх, хариуцлагатай үйлчилгээ үзүүлэх үүрэг тодорхой болж, хэрэглэгчийн сонголт, маргаан шийдвэрлүүлэх боломж, санхүүгийн боловсролын бодлого, зохицуулагч байгууллагын хяналт шалгалтын бүрэн эрх шинэ түвшинд гарна.